

KATONAI MINŐSÉGÜGY

A HADIIPARI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK, HADFELSZERELÉSI CIKKEK MINŐSÉG- BIZTOSÍTÁSÁNAK PROBLÉMÁI

Bán József¹

1. Hazai felhasználású hadiipari termékek és szolgáltatások, hadfelszerelési cikkek minőségének tanúsítása

A haditechnikai eszközök, felszerelési cikkek többségének minőség-ellenőrzése, a gyártó és szolgáltató rendszerek minőségtanúsítása csak olyan "harmadik fél" által lenne (remélhetőleg a megfelelő szabályozás után lesz is) elfogadható, amely a **megrendelőtől, a felhasználótól, a gyártótól és a szolgáltatótól egyaránt független**. Ennek feltétele intézmény oldaláról jelenleg nem biztosított.

Ebből eredően a minőségtanúsítás (ellenőrzés) feladatait ma a hadiipari termékek és szolgáltatások, hadfelszerelési cikkek vonatkozásában relációktól függetlenül - egymástól elkülönítve - *végzik*:

- a szolgálatfőnökségek,
- az MH Haditechnikai Intézet,
- a HM Elektronikai Igazgatóság RT,
- az MH anyagellátó központjai,
- ismeretlen kft-k,
- a gyártók és szolgáltatók MEO-i,
- a polgári intézetek (MERT, Gyógyszeripari Kutató Intézet, ME-EI, KERMI, stb.),
- import termékek és szolgáltatások esetében ismeretlen intézetek,

¹ Bán József mk.ezredes MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség

- és 1993. dec. 31-ig az MH Minőségtanúsító Intézet (MITI), amelynek a minőségbiztosítás egyedüli feladata lett volna/lehetne, mivel az Intézet rendelkezett a megrendelőtől és gyártótól/szolgáltatótól való függetlenséggel (1993. dec. 31-i hatállyal felszámolásra került).

A felsoroltak által végzett minőségi ellenőrzés (tanúsítás) személyi és technikai feltételei viszont csak nagy általánosságban biztosítottak, ugyancsak hiányosak az alkalmazott követelmények megfogalmazásai is. Ezek pedig kizárják az egységes csereszabatossgot, amelyek pedig elengedhetetlenek a hadsereg anyagi-technikai ellátásában.

A gyakorlatban ennek eredményeként van olyan gyártó és szolgáltató, ahol pl. anélkül gyártanak nyomástartó edényeket (tűzoltó palackokat), hogy a nyomásmérő műszer hitelesítéséről - amellyel a "*pontos*" mérést végrehajtják - nem is hallottak.

Következésképp a hadsereg, mint felhasználó/alkalmazó, a termékek és szolgáltatások minőségének rendkívül változó skálájával találja magát szembe.

Több esetben volt tapasztalható, hogy a felhasználó "*jól felkészült*" képviselője a termék vagy szolgáltatás mennyiségi átvételénél szívesen eltekintett a minőségi észrevételektől és szinte megakadályozhatatlanul képes a hiányos terméket, szolgáltatást "*kilopni*" az üzemek területéről a gazdasági (beszerzési) terveteljesítés érdekében (főleg a belső piacot illetően). Erre számos példát lehetne felsorolni, amelyet mind a gyártó, mind a kereskedelem hallgatólagos érdeke kölcsönösen fedezett.

A megfelelő és egységes szabályozottság hiányában, valamint a tudatlanság következtében a hadiipari termékek és szolgáltatások minőségének tanúsítását ma sok, hozzá nem értő, felkészületlen szervezet végzi, amit a megrendelők ismételten tudatlanságból, esetenként pedig sajnos tudatos, pénzügyi megfontolásokból el is fogadnak.

A helyzetet tovább bonyolítja az a tény, hogy egyes hadiipari szolgáltatásokra előírt átvételi utasítások a mai napig nem készültek el. A minőségi követelményeket - a késztermék átvétele esetén - a szokás, a személy felkészültsége, a hierarchiában elfoglalt helye és egyéni megítélése, döntési joga befolyásolta/befolyásolja.

Természetesen vannak ellenpéldák is, hiszen a hadiipar egyes szolgáltatási területein a minőségbiztosítás és tanúsítás már az 1970-es évek elején bevezetésre került és ma is megfelel a legkorszerűbb minőségbiztosítási és tanúsítási nemzetközi követelményeknek, azaz az ISO 9001 szabványnak (piackutatás- tervezés- fejlesztés - beszerzés - gyártás - értékesítés - szervíz - reklamáció stb.).

2. Import hadiipari termékek és szolgáltatások, hadfelszerelési cikkek minőségének tanúsítása

Az elmúlt 35 év alatt a VSZ (KGST) országaiból importált hadiipari termékek és szolgáltatások, hadfelszerelési cikkek minőségbiztosításának előírásait és átvételét az 1955. évi bukaresti egyezmény határozta meg. A dokumentum tartalmazta a minőségtanúsítás kölcsönös elfogadásának kötelezettségét is.

A gyakorlatban voltak ettől eltérő esetek is, amikor az import termékek és szolgáltatások minőségét a honvédség részéről korlátozott jogkörrel ugyan, de saját katonai átvevők ellenőrizték. Ebben az időszakban a hadiipari termékek és szolgáltatások minőségét politikai kérdésként kezelték, így a honvédség részéről észrevételezett minőségi kifogások még jobbitó (minőségjavító) szándékként sem érvényesültek.

Ugyanakkor az is tényként állapítható meg, hogy a minőségellenőrzés területén bevezetett 1955-ös kölcsönös elismerés alapelveként magában hordozta a mai, korszerű minőségbiztosítás alapelveit. Gyakorlati megvalósulását nem a szakemberek felkészültségének alacsony színvonalá, hanem politikai (katonapolitikai) irányelvek prioritása és a piaci kínálat hiánya akadályozta meg.

A VSZ (KGST) országok voltak hosszú éveken keresztül a hazailag előállított eszközök és szolgáltatások döntő többségének felvásárlói, illetve igénybevevői. A minőség ellenőrzése, tanúsítása a korábban leírt szabályozó szerint és módon történt.

A VSZ (KGST), a Szovjetunió feloszlásával megszűntek azok a korábbi feltételek, amelyek jól vagy kevésbé jól működtették az import beszerzésű hadiipari termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzését és tanúsítását.

A kétoldalú (többoldalú) kölcsönös minőségellenőrzés és tanúsítás elfogadásának ma sincs elvi akadály, minden bizonnyal a jövőben is így fog működni, éppen ezért ezt a tevékenységet hivatalossá kell tenni a velünk kereskedelmileg együttműködő országokkal, függetlenül a földrajzi elhelyezkedéstől.

Bizonyos, hogy a VSZ országokból korábban beszerzett technika jelentős része továbbra is alkalmazásban marad, így az alkatrészek a különböző szolgáltatások importja az adott országokból folytatódik.

Rendkívül sürgős átgondolni a teendőket abból kifolyólag, hogy az említett országokban a korábbi állami szinten szervezett ellenőrzés megszűnt, és az új katonai minőségellenőrzés körülményei megváltoztak.

A volt Szovjetunióban Gorbacsov kezdeményezésére 1985-ben a polgári termékek vonatkozásában törvénnyel próbálták bevezetni a katonai minőségellenőrzést - sikertelenül, a piaci kínálat hiánya ezt megakadályozta.

Elsősorban az említett országból történő beszerzésnél a termelés és szolgáltatás ellenőrizhetetlensége miatt - ez alól sajnos a hadiipari termelés és szolgáltatás sem kivétel - valamint a törvényi szabályozás hiánya miatt, **minél előbb kötelezővé kellene tenni az import termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzését/tanúsítását.** Ajánlatos lenne e kötelezettséget kiterjeszteni egyéb keleti és nyugati országokból származó termékekre is. Előfordult olyan eset, amikor az egész világon hatósági vizsgálat és minősítés alá eső terméket importáltunk nyugati országból és *a magyar ellenőrzésnél a termék 4,5 %-a selejt volt.* Ennél a terméknel az egész világon megengedett selejtszázalék 0 lehet, mivel életvédelmi eszközről van szó (EURONORM 136-142).

Végkövetkeztetésként levonható, hogy a hazai és egyes külföldi szabályozatlanság és a piaci kínálat ellenőrizhetetlenségének időszakában az import hadiipari termékek és szolgáltatások hazai, megbízható ellenőrzésének élet-, vagyonvédelmi és gazdasági szempontból egyaránt **rendkívüli jelentősége van.**

Nálunk sajnos az importált termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzéséhez szükséges *személyi és technikai feltételek jelenleg csak rész-*

ben adottak, azonban már a fokozatos bevezetés is elősegítheti az import termékek és szolgáltatások minőségének javulását részben a valóságos végrehajtással, részben pedig *az ellenőrzés lehetőségének* előírásával.

A haditechnikai termékeknél a végtermék minőségének ellenőrzése során gyakran az ellenőrzött termék megsemmisül (pl. lőszer, robbanóanyagok, aknák, más termékek roncsolásos vizsgálatok), ezért is célszerű a vizsgálatnak több változatát alkalmazni.

Elemézve az import hadiipari termékek és szolgáltatások minőségbiztosításának kérdéseit, annak ellenőrzés és tanúsítás komponenseire *az alábbi eljárások lehetségesek, illetve szükségesegek:*

- a gyártás minőségbiztosítási rendszerének felmérése,
- a termelés kritikus fázisaiba beépítendő ellenőrzések,
- különböző helyszíni vizsgálatok elvégzése, illetve bizonylatok megkövetelése (próbabadi, működés közben, laboratóriumi ellenőrzések, végátvételek végrehajtása),
- hazai laboratóriumi ellenőrzések,
- hazai üzembehelyezés előtti vizsgálatok,
- hazai üzembe helyezéskor működés közbeni ellenőrzés,
- a felsorolt módszerek kombinációja.

Az import hadiipari termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzési és tanúsítási tapasztalatai az **MH Minőségtanúsító Intézetnél** nem voltak jelentősek, hiszen ilyen feladatot csak nagyon ritkán kellett végrehajtani (adott termékre elfogadott általános érvényű előírások meglétének az ismeretének hiánya ezt jelentősen hátráltatta is).

Az 1. pontban felsorolt hadiipari termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzését és esetenként tanúsítását végző szervezetek valószínűleg még kevésbé felkészültek, mint az MH Minőségtanúsító Intézet volt.

3. Export hadiipari termékek és szolgáltatások, hadfelszerelési cikkek minőségének tanúsítása

Az export hadiipari termékek és szolgáltatások minőségi ellenőrzése és tanúsítása a VSZ (KGST) országok vonatkozásában szintén az 1955-ös bukaresti kölcsönös elismerési egyezmény alapján történt. Voltak esetek, amikor a kölcsönös elismerés csak formálisan létezett, tehát az ismételt ellenőrzést az adott ország katonai ellenőrző szerve is végrehajtotta.

A fejlett országokba irányuló export minőségellenőrzését alapvetően a hazai katonai ellenőrzés (KÜM) végezte. Az úgynevezett harmadik világba történő exportnál a megrendelők és szállítók kivétel nélkül egyaránt elfogadták a hazai katonai ellenőrzést. Voltak sajnos olyan esetek is, amikor a hazai gyártó vagy szolgáltató a katonai átvétel által selejtnek minősített termékeket és szolgáltatásokat is exportálta, felvállalva inkább a jóval drágább folyamatos szervíz biztosítást, vagy a piacvesztést is (az állam károsult, a személyek jól jártak). A termékek és szolgáltatások egy részénél, tartva a katonai minőségellenőrzés szigorától, az ipar mellőzte a katonai ellenőrzés igénybevételét, hiszen csak akadályozta volna a "sikeres" exportot.

Ez arra az időszakra volt jellemző, amikor az iparvállalatok úgy tudták, hogy létezik egy 1962. évi kormányhatározat "*A haditechnikai és egyéb KÜM átvétel alá tartozó gyártmányok gyártásellenőrzésének és átvételének rendjéről "B" és "M" esetére*". Az 1950. óta működő KÜM-ök tevékenységének teljeskörű szabályozását Honvédelmi Bizottsági határozat valósította meg, "B" időszakra a 6/137/1962. számon, "M" időszakra 6/152/1963. számon. A rendszerváltást követően, a jogszabályok körében végrehajtott dereguláció keretében a 3164/1990. számú MT határozat mindkét említett szabályozást hatálytalanította, így az export hadiipari termékek és szolgáltatások minőségének ellenőrzését és minősítését a KÜM-ök jogutódjaként a Magyar Honvédség Minőségtanúsító Intézet törvényes alapok nélkül végezte, felszámolásáig.

Azt, hogy ez a kialakult és "*kialakított*" helyzet milyen károkat okoz az országnak, egy másik tanulmány, vagy értekezés anyaga lehetne. Egy tény, a vállalatoknál még megtört (mert korábbi több, mint 400 vállalatnál/gazdálkodó szervezetnél működő esetenként kijáró katonai átvevők az utóbbi években már 50-nél kevesebb gazdálkodó szervezettel voltak

kapcsolatban) katonai átvevők jelentése alapján megállapítható volt, hogy az exportált hadiipari gyártás és szolgáltatás volumene nem mérhető össze az MH MITI által ellenőrzött termékek volumenével. Sajnálatos az a tény is, hogy a nem ellenőrzött termékek és szolgáltatások egy része selejt. *Miért is változott volna ez a pozitív irányba a szabályozatlanságok időszakában, amikor a szabályozottban is voltak negatív jelenségek? A jelenség ellenkezője lenne az ésszerűtlen.*

4. A különböző tárcák együttműködésének szükségessége a hadiipari gyártás és szolgáltatás minőségbiztosításában

A korábbi időszakban az MH és a különböző tárcák együttműködését az érvényben lévő szabályozókon túl többek között az adott minisztériumoknál működő katonai részlegek biztosították jól vagy kevésbé jól. (Ezek a részlegek foglalkoztak az ipari tevékenységen túl az ország gazdaságának minősített időszakra való felkészítésével is).

Az állami intézményrendszer újraszervezése/átalakítása következtében az említett részlegek megszűntek a feladatokkal együtt. (Egyes feladatok átadása formálisan megtörtént ismert vagy ismeretlen, de mindenképpen kevésbé működésképes szervezetek részére.).

Több országban a termékek és szolgáltatások minőségének biztosítása kormány szintű feladat. Svédországban az a kormány, amely nem tudja biztosítani a termékek és szolgáltatások minőségét megbukna. Németországban úgy értékelték, hogy az új minőségi rendszerek, törvények és a szükséges szabályozók bevezetése a GDP 10 %-os megtakarítását eredményezte.

A fogyasztói érdekvédelemmel kapcsolatos törvény, a minőségügyi, továbbá a szabványügyi törvények hiánya, illetve a meglévő jogszabályok érvényesítésének akadályai az országnak több százmillió forintos kárt okoz évente, melynek nagyságrendje csak becsléseken alapszik és évek óta elméleti vita tárgyát képezi a különböző szakemberek között.

Szemlélet vonatkozásában a hazai viszonyok a jogszabályi háttértől nagyon elmaradtak. Meg nem érthető módon az MH Minőségtanúsító Intézet felszámolására döntés született, ellentétesen a 2006/1993. Kormányrendelet 8. pontjával, amely szerint: *"Felül kell vizsgálni a hatósági*

feladatokat is ellátó vizsgáló-tanúsító intézetek helyzetét, figyelembe véve a műszaki szabályozás és a piaci tanúsítás intézményrendszerének kialakítását, valamint a műszaki-szellemi értékek megőrzését."

5. A hadiipari termékgyártás és szolgáltatás minőségének szabályozottsága

A Kormány a 48/1991. (III.27.) Korm. rendeletében szabályozta "*a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelét, behozatalát illetve reexportját*". Ezen tevékenységek engedélyhez kötöttek, amelyek kiadását a rendeletben kijelölt bizottság (**belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, a külügyminiszter, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, a nemzetbiztonsági ügyekért felelős tárca nélküli miniszter, a Hadiipari Hivatal vezető 2. §. (1)**) döntése alapján a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma (NGKM) végzi.

A fenti Korm. rendelet 1. §. (1) bekezdésében megfogalmazottak szerint a hadiipari termékek és szolgáltatások "*minőségi vizsgálata*" is engedélyhez kötött.

Ugyanakkor a hadiipari termékek és szolgáltatások minőségi vizsgálatát és annak tanúsítását egyetlen rendelet, jogszabály sem teszi egyértelműen kötelezővé. Ennek következményeként egyre gyakrabban fordul elő a gyártók és szolgáltatók részéről a minőségellenőrzés elhagyása, amelynek "*eredménye*" a megbízhatatlanul működő selejtes termék, mint például az új típusú kézigránát gyártásánál is történt. Más esetekben is történtek minőségvizsgálat elhagyások vagy ezek más, a gyártásban és szolgáltatásban érdekelt személyek, intézmények által történő elvégzése, amelyek az esetek többségében reklamációval végződtek, elkerülhető károkat okozva elsősorban a honvédségnek és egyidőben a nemzetgazdaságnak is (pl. nem előkészített csapat és központi beszerzések, a LI-GET vagy a SZAHARA programok teljesítése). A szabályozottság hiánya, az új gyártók és szolgáltatók megjelenése, a technológiai fegyelem fellazulása és a költségvetés folyamatos csökkenése tovább erősíti a mennyiségi szemléletet, ami bizonyítottan a minőség romlását okozza.

A kormány felismerve a termékek és szolgáltatások minőségének jövőbeni szerepét, 1992-ben tárcaközi bizottságot hoztt létre a minőségügygel kapcsolatos kormányzati feladatok kidolgozására. 1993-ban a

Kormány 2006/1993. (HT 6.) Korm. határozatában döntött "*a minőségügygel kapcsolatos kormányzati feladatokról*", amelyben feladatként írták elő a tárcák részére:

- a fogyasztóvédelem jogi szabályozásának,
- a szabványosítás jogszabályának és műszaki szabályozás szabályozottságának,
- a nemzeti akkreditálás rendszerének,
- a tanúsítások kölcsönös elfogadási rendszerének és az EK notifikációs rendszerbe való bekapcsolódás feltételeinek,
- a műszaki biztonságtechnikai felügyeleti rendszer jogi szabályozásának,
- a vizsgáló-tanúsító intézetek további működési feltételrendszerének,
- a Nemzeti Minőség Díj feltételrendszerének,
- a Kormány hosszútávú minőségügyi elképzeléseinek megalapozása érdekében **Nemzeti Minőségügyi Program** kidolgozását.

Ezeket a feladatokat a haditechnikai eszközök gyártása és a szolgáltatások, valamint a hadfelszerelési cikkek vonatkozásában is végre kellene hajtani. Mindezideig azonban nem történt semmi előrehaladás, sőt a végrehajtás lehetősége is ki van zárva, mert a Kormány *minőségügygel kapcsolatos szándékának határozatával ellentétesen a Honvédelmi Minisztérium a hadiipari termékek és szolgáltatások minőségvizsgálatára és tanúsítására egyetlen felkészült és a korszerű követelményeknek többségében már is megfelelő intézetét, a Magyar Honvédség Minőségtanúsító Intézetét megszüntette.*

Ennek következményezi ma beláthatatlanok.

6. A hadiipari gyártás és szolgáltatás minőségének legfontosabb jövőbeli feladatai

Az eddigi nezetközi és történelmi előzmények bizonyítják, hogy a hadiipari fejlesztések, gyártások, szolgáltatások és ezek minősége mindig példát mutatott az ipar egésze számára a magasabszintű és egységes követelményrendszerével, illetve azok gyakorlati megvalósításával.

Ugyanakkor a hadiipari gyártás és szolgáltatás minőségével kapcsolatos fogalmakat, az ezirányú tevékenység összességét, a szükséges szabályozásokat a polgári rendszerből kell származtatni, hiszen a katonai minőségbiztosítási és tanúsítási rendszer **szervesen kell, hogy illeszkedjen a nemzeti rendszerhez**. Ezen megállapításokból következik, hogy a hadiipari termékek és szolgáltatások minőségbiztosításban résztvevő szervezet/szervezetek *akkreditálását, notifikálását, gazdálkodási formáját és szervezeti felépítését* tekintve legfeljebb csak annyiban térhet/térhetnek el a hasonló polgári szervezetektől, amennyiben ezt speciális követelmények szükségessé teszik, de a nemzeti rendszerrel történő harmonizált együttműködést nem akadályozzák. *Ez jellemzi a korszerű nyugati minőségbiztosítási és tanúsítási rendszert.*

A hadiipari gyártás és szolgáltatás korszerű minőségbiztosításának és tanúsításának tehát egyik legfontosabb feltétele a nemzeti és nemzetközi elvárásoknak megfelelő szervezet létrehozása. Ezt a 2006/1993. Korm. határozat 8. pontja írja elő, illetve a 78/1994. Korm. rendelet 7. utalt rá.

Az ország gazdasági potenciáját és a külföldi tapasztalatokat figyelembe véve *célszerű az MH (HM), a hadiipar, a BM részére:*

- egységes, nemzeti és nemzetközi követelményeket kielégítő,
- teljes mértékben integrált (minden katonai szakterületet átfogóan képviselő),
- megrendelői relációktól független (hazai, HM vagy más tárca, export, reexport, import) minőségbiztosítást és tanúsítást végző szervezet léte és működtetése.

A fenti elvek úgyszintén megtalálhatók a **CX/1993. sz. Honvédelmi törvény** több pontjában is.

A Magyar Köztársaságban kijelölt egyetlen szervezet azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy esetenként több szempontból előnyösebb ajánlatok miatt a minőségtanúsításra legyen más, külföldi szervezet is felkérhető. **Ezt mindig a megrendelő dönti/döntse el.**

A hadiipari termelés és szolgáltatás minőségének tanúsítását végrehajtó szervezet létrehozásával - személyi és technikai feltételek - egyidő-

ben biztosítani kell a működési feltételek jogi szabályozottságát a feladatok végrehajtásának teljes területére.

A legfontosabb kérdés, amiért a tanulmány megíródott, hogy helyzetértékelést adjon egyrészt a jövő hadiipari gyártóinak és szolgáltatóinak, másrészt a katonai gazdálkodó szervezeteknek a jelenlegi helyzetben, amikor:

- nincs vagy jelentéktelen a megrendelés, amely vonzóvá tenné és arányos fedezetet nyújtana az újonnan kiépítendő minőségbiztosítási rendszer és tanúsítás költségeire,
- hiányoznak a közbeszerzésekre vonatkozó, minőséggel és szabvánnyal kapcsolatos törvények,
- az új minőségbiztosítási és tanúsítási rendszerek kiépítésére sok a hazai és külföldi ajánlkozó, közöttük nem egy csak ígér és jelentős költségekért semmit sem nyújt,
- a gazdálkodó szervezetek a minőségbiztosítás és tanúsítás kérdésében rendkívül tapasztalatlanok,
- a minőség költségének fogalma tisztázatlan.

A körülmények/feltételek felsorolásán túl feltétlenül hangsúlyozni kell néhány olyan alapfeltételt (tényt), amelyek részben következnek az eddig leírtakból és melyeket a nemzetközi gyakorlatban a NATO tagállamok már elfogadtak! *(a NATO-hoz való csatlakozás minden bizonnyal igényli majd azt, hogy ekvivalens termékek, egységek, alkatrészek legyenek felhasználva, amelyeknél a hazai minőségi előírásokat, illetve szabványokat a nemzetközi rendszerekkel összehangoltan kell alkalmazni).*

Ezek az alábbiak:

a/ A hadiipari gyártás és szolgáltatás, a hadfelszerelési cikkek gyártása és a velük kapcsolatos szolgáltatás minőségének tanúsítása a jövőben harmadik fél által (öntanúsítás nem elegendő) részben kötelező lesz. E feltétel kielégítése nem korlátozza a megrendelőt abban, hogy ne a piaci kínálatot vegye figyelembe.

b/ A gyártó és szolgáltató a minőségbiztosítási rendszerének kiépítését ön maga is elvégezheti, amennyiben a vonatkozó előírásokat, szab-

ványokat maradéktalanul betartja, de más intézeti felkészítői segítséget is igénybe vehet saját választása szerint a kínálat alapján, hazait vagy külföldit egyaránt. Nagyon fontos megérteni, hogy minél aktívabb a gyártó vagy szolgáltató a felkészülési időszakban (neki kell felkészülnie), annál kevesebb segítséggel lesz képes működtetni a rendszert.

c/ A gyártó vagy szolgáltató minőségbiztosítási felkészültségét, a *belső és külső audit után hatóságilag kijelölt (notifikált) szervezet* tanúsíthatja.

d/ *Az új minőségbiztosítási rendszer csak akkor fog hatékonyan működni, ha ezt a legfelsőbb vezetés is támogatja.* A rendszer fordított - alulról felfelé történő - "erőlködése", mint ahogy napjainkban történik, eredménytelen.

e/ A gazdálkodó szervezetek többsége (hadiipari gyártók és szállítók) a jelenlegi gazdasági helyzetüket figyelembe véve *nem képesek, nem lesznek képesek a teljes minőségbiztosítási rendszerük* gyors kiépítésére, a szervezeti, személyi és technikai feltételek intenzív megteremtésére, ezért javasolt az egymásra épülő fokozatos létrehozás, amelynek tematikáját az MH MITI is kidolgozta.

Végezetül teszem fel a kérdést, amelyet talán a bevezetőben kellett volna. *Miért vált fontossá a minőség az egész világon és mennyire sürget az idő bennünket?* Ha abból indulunk ki, hogy a minőség az egész gazdaságot átfogó stratégia a gyenge minőségű áruk és szolgáltatások szabad kereskedelmének feltartóztatására, akkor a minőségügy európai szintű és szerkezetű jogi és szervezeti intézményrendszerének *kialakítása és működtetése a 24. órában van.*

És végül ha mi legalább 50 %-ban kooperációs hadiipari gyártással akarjuk ellentételezni a hadsereg haditechnikai fejlesztési költségeit, *ugyanakkor a megfelelő NATO minőségi követelményeknek nem tudunk megfelelni senki nem fog velünk kooperációs gyártásra szerződni.* A minőségbiztosítást és tanúsítást ezért elsősorban a haditechnikai eszközöket előállító termelésben kell megteremteni. Mivel a világpiacon *egyre szigorodnak a minőségi előírások*, a fejlett államok fokozódó mértékben **támogatják a hazai termékek és szolgáltatások minőségfejlesztésére irányuló törekvéseket**, ezáltal is segítve a nemzetgazdaság világpiaci versenyképességét.